

Bočková Loudová, Kateřina; Boček, Vít

[Thomason, Sarah G. Εισαγωγή στη γλωσσική επαφή]

Neograeca Bohemica. 2022, vol. 22, iss. [1], pp. 153-156

ISSN 1803-6414 (print); ISSN 2694-913X (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/NGB2022-1-9>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.77176>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20230115

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

κατηγορίας», όπως χαρακτηρίζει τη μελέτη του, ο Δημήτρης Καργιώτης αποποιείται ότι συγγράφει συνολικά τη θεωρία και την ιστορία της περιστασιακής ποίησης. Ωστόσο, κατά την άποψή μας επιτυγχάνει κάτι πολύ μεγαλύτερο. Προσθέτει και την ποίηση, την περιστασιακή ποίηση, στην ευρύτερη συζήτηση για τη συνάρτηση λογοτεχνίας, πραγματικότητας και Ιστορίας.

Βιβλιογραφία

- Jablonka, I. 2017. *I istoria einai mia synchroni logotechnia. Manifesto gia tis koinonikes epistimes*. Transl. by R. Benveniste. Athina. [Jablonka, I. 2017. *Η ιστορία είναι μια σύγχρονη λογοτεχνία. Μανιφέστο για τις κοινωνικές επιστήμες*. Μτφρ. Ρ. Μπενβενίστε. Αθήνα.]
- Ricoeur, P. 1990. *I afigimatiki leitourgia*. Transl. by V. Athanasopoulos. Athina. [Ricoeur, P. 1990. *Η αφηγηματική λειτουργία*. Μτφρ. Β. Αθανασόπουλος. Αθήνα.]
- Tzouma, A. 1991. *I dipli anagnosi tou keimenou. Gia mia koinoniosimeiotiki tis afigisis*. Athina. [Τζούμα, Α. 1991. *Η διπλή ανάγνωση του κειμένου. Για μια κοινωνιοσημειωτική της αφήγησης*. Αθήνα.]
- White, H. 2015. *Logotechniki theoria kai istoriki syngrafi*. Transl. by G. Pinakoulas. Trikala. [White, H. 2015. *Λογοτεχνική θεωρία και ιστορική συγγραφή*. Μτφρ. Γ. Πινακούλας. Τρίκαλα.]

Sarah G. Thomason. Εισαγωγή στη γλωσσική επαφή. Μετάφραση Νίκος Λιόσης. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2019, 465 σελ. ISBN 978-960-231-193-6.

Kateřina Bočková Loudová* - Vít Boček** | <https://doi.org/10.5817/NGB2022-1-9>

Recenzovaná publikace je překladem knihy, která vyšla již před 21 lety a v anglickém originálu nesla název *Language Contact: An Introduction* (Edinburgh: Edinburgh University Press 2001). Její autorka, Sarah G. Thomasonová, mezi lingvisty všeobecně známá jako Sally, již v té době patřila mezi nejvýznamnější odborníky na problematiku jazykového kontaktu. Ještě starší kniha, kterou sepsala společně s Terrencem Kaufmanem (*Language Contact, Creolization, and*

* Příspěvek vznikl s podporou projektu Modern Greek as a Standard Average European language (MUNI/R/1179/2020), který je financován Grantovou agenturou Masarykovy univerzity (GAMU) v rámci projektového schématu Podpora začlenění vědeckých pracovníků po přerušení kariéry do výzkumných týmů MU (Career restart).

** Příspěvek vznikl s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092.

Genetic Linguistics. Berkeley: University of California Press 1988), bývá dokonce – a právem – označována za důležitý mezník ve vývoji kontaktní lingvistiky jako disciplíny: byly v ní totiž detailně prodiskutovány nejnámennější sporné otázky týkající se druhů, mechanismů i možných výsledků jazykového kontaktu, řada dosavadních pouček byla kvalifikovaně vyvrácena a celkově autoři přišli s vlastní, originální obecnou teorií jazykového kontaktu. Ta se pak v příštích letech stala sice hojně diskutovanou, ale rozhodně klasickou v tom smyslu, že většina jejích principů byla přijata a aplikována na mnoho kontaktních situací různě po světě. V novější knize z roku 2001 tak již autorka mohla ubrat na polemičnosti a více se přiblížit tomu, co naznačuje název knihy, totiž ucelenému, příručkovému zpracování. Přesto nelze říci, že by se jednalo vysloveně o učebnici. Představen je zde pouze autorčin náhled na různá dílčí témata týkající se jazykového kontaktu, jiné přístupy jsou uváděny a komentovány spíše zřídka. Čtenáři, který by hledal soustavnější a hlubší poučení, jde autorka naproti především tím, že na konci každé kapitoly uvádí zdroje jazykového materiálu, kterými svoje výklady ilustrovala, a doporučenou další literaturu k jednotlivým tématům. V závěru knihy pak nacházíme ještě další užitečný pomocný aparát: mapu světa s vyznačením kontaktních situací, o kterých se v knize píše; seznam jazyků, které jsou v jednotlivých státech světa oficiální (od Afghánistánu až po Zimbabwe); glosář jazykovědných pojmů; dále pak obvyklé položky: seznam literatury, rejstřík jazyků, jmenný rejstřík a tematický rejstřík.

Výklady jsou v knize rozčleněny do deseti kapitol, kterým předchází krátká předmluva autorky. Stručná úvodní kapitola (v řeckém vydání na str. 11–31) čtenáře předběžně připravuje na to, co jej v knize čeká: seznamuje ho s tím, co to vůbec je jazykový kontakt, na jakých úrovních se odehrává, co se přitom děje s jazyky a jejich mluvčími atd. Rovněž krátká druhá kapitola (str. 32–49) pojednává o typech kontaktních situací podle toho, jakým způsobem dochází ke kontaktu uživatelů jazyků (různé druhy teritoriálních přesunů a sousedství, učený kontakt skrze spisovné variety), a podle toho, zda jsou tyto situace stabilní (trvalé, se zachováním obou jazyků v kontaktu), nebo nestabilní (krátkodobé, s přechodem mluvčích od jednoho jazyka k druhému). Třetí kapitola (str. 50–93) je věnována tématu multilingvismu, tedy znalosti a užívání dvou či více jazyků, a to jak u individuálních mluvčích, tak na úrovni celé společnosti. Z hlediska teorie, kterou autorka vybudovala, je asi nejdůležitější částí knihy čtvrtá kapitola (str. 94–154), která se zabývá nejrůznějšími otázkami spojenými s tím, jaké vlastně mohou být konkrétní vlivy jednoho jazyka na druhý. Rozebírá se zde, zda některé jazykové rysy nemohou být přejaty, jakou roli při přenosu hrají jednotlivé sociální (sociolingvistické) a čistě lingvistické faktory, zda

lze kontaktově vyvolanou změnu a její výsledky předpovědět, a konečně, jak vůbec dokázat, že určitá změna v jazyce proběhla pod vlivem jiného jazyka. V páté kapitole (str. 155–200) autorka předkládá svoje pojetí jazykových svazů, tedy situací, kdy dochází k sekundárnímu vzniku shod či podobností mezi více než dvěma jazyky během jejich dlouhodobého kontaktu. V šesté kapitole (str. 201–243) je rozlišeno sedm různých mechanismů jazykového kontaktu (např. code-switching, osvojování druhého jazyka, současné osvojování dvou prvních jazyků u dětí nebo vědomá, mluvčími záměrně propagovaná jazyková změna). Následují dvě kapitoly věnované speciálním případům jazykového kontaktu, totiž těm, při nichž dochází ke vzniku nových jazykových variant: pidžinů a kreolských jazyků (kap. 7, str. 244–301) a tzv. smíšených jazyků (kap. 8, str. 302–340). Předposlední kapitola (str. 341–367) se zabývá otázkou umírání a zániku jazyka pod vlivem jiného jazyka a kapitola poslední (str. 368–377) problematikou ohrožených, minoritních jazyků.

Kniha je zajímavá tím, že nemá žádný shrnující závěr, a bezprostředním dojmem po jejím přečtení je tak pocit jakési neukončenosti. Ale to vše je bohatě kompenzováno napínavým dějem ve všech kapitolách: autorka má dar svěžího, příjemného, místy esejistického stylu, nesvázaného dnes převažujícími představami o akademickém psaní, provází čtenáře nejrůznějšími jazykovými situacemi ve světě, ukazuje mu i různé nečekané a překvapivé jevy, přičemž i ty hodně exotické umí popsat přitažlivě a srozumitelně.

Řecký překlad je dosud jediným převedením této knihy do jiného jazyka. Je však škoda, že byl pořízen bez alespoň minimálního komentáře: knize by rozhodně slušela předmluva překladatele, ve které by byl řeckému čtenáři představen kontext vzniku knihy a její význam, a také principy, jimiž se překladatel při své práci řídil. Takto máme před sebou pouze holý text, v části pomocného aparátu navíc zastaralý (seznam úředních jazyků v jednotlivých státech odpovídá stavu z roku 2000). Jediný kontakt s překladatelem čtenář zažívá, když narazí – ve formě poznámek pod čarou – na několik jeho stručných vysvětlivek k překladu některých termínů (srov. str. 45, 155, 169, 175, 305, 387, 406).

Grecisty bude samozřejmě nejvíce zajímat, zda a jak se v knize pojednává o řečtině, jazyku, který byl v průběhu svého vývoje vystaven celé řadě cizích vlivů a zároveň sám ovlivnil mnoho jiných jazyků. Výrazné místo má v práci problematika maloasijských dialektů řečtiny a jejich silného ovlivnění turečtinou: na své slavné čtyřčlenné škále míry kontaktového působení jazyka na jazyk umísťuje autorka turecký vliv na řecké dialekty v Malé Asii na čtvrtou, nejsilnější úroveň (str. 116). Thomasonová tuto situaci popisuje zejména v kontextu svého rozlišení dvou typů jazykového kontaktu: tzv. přejímání (v užším terminologickém vymezení) a tzv. interference při nedokonalém osvojování

druhého jazyka (srov. str. 104).¹ Maloasijské dialekty řečtiny dále autorce slouží také jako příklad toho, že pod vlivem jiného jazyka může jazyk i výrazně proměnit svůj typologický charakter (zde konkrétně se jedná o ústup flexivních rysů ve prospěch vlastností aglutinačních, srov. str. 100–101, 418). Díky maloasijské řečtině autorka může rovněž vyvrátit tvrzení, že není možný transfer celého paradigmatu koncovek z jednoho jazyka do druhého (str. 103). Kromě toho se o řečtině hodně mluví i v kapitole o jazykových svazech, v níž je jednou z případových studií také pojednání o jazykovém svazu balkánském (str. 164–171). Okrajově se pak v knize objevuje i otázka jazyka řeckých přistěhovalců do Ameriky (str. 42–43, 123).

I když se hlavní dění v kontaktní lingvistice odehrává v pracích psaných anglicky (včetně prací o kontaktu řečtiny či jejích dílčích variet s jinými jazyky), řecký překlad knihy je rozhodně třeba uvítat. Hlavní přínos pro řeckou badatelskou obec nejspíše spočívá v tom, že se tu podává terminologie kontaktní lingvistiky, a tak se každý, kdo bude chtít či potřebovat psát o jazykovém kontaktu řecky, bude mít o co opřít. Díky širší záběru a příručkovému charakteru se publikace může stát i vhodným studijním materiálem pro univerzitní kurzy věnované kontaktní lingvistice, ale i dalším blízkým disciplínám, jako je sociolingvistika, psycholingvistika, historická jazykověda či obecná lingvistika.

1 K této otázce viz podrobněji Boček, Vít: Sto let po Dawkinsovi: dvojí život „maloasijské řečtiny“, *Neograeca Bohemica* 16, 2016, 145–153, poukazující na slabiny autorčina modelu v této otázce a silné stránky konkurenčního modelu vypracovaného Fransem van Coetsemem.

